

Camille Saint-Saëns (1835-1921)

Pianotrio nr. 2 in e, op. 92

‘Ik ben stilletjes aan het werken aan een Trio, waarvan ik hoop dat het iedereen die de pech heeft om het stuk te horen, tot wanhoop zal drijven’, schrijft Camille Saint-Saëns in 1892 in een brief: ‘Ik zal de hele zomer nodig hebben om deze gruweldaad te plegen; op de een of andere manier moet je een beetje plezier hebben.’

In hoeverre deze intentieverklaring van Saint-Saëns letterlijk opgevat moet worden, blijft de vraag. Vijftientig jaar eerder had hij immers al zijn *Eerste Pianotrio* geschreven, dat met zijn prachtige, als uurwerk gereguleerde scherzo een onbetwistbaar succes was geworden. Nu was de Franse componist in de lente van 1892 in Algiers aan zijn *Tweede Pianotrio* begonnen, dat hij de zomer daarop zou voltooien in Genève.

Het componeren viel Saint-Saëns in zijn woonplaats Parijs niet mee, omdat hij zich voortdurend moest zien te bevrijden van lastige sociale verplichtingen: ‘Wat me ervan weerhoudt om muziek te componeren zijn al die ongewenste bezoekers, mensen die altijd willen dat ik langskom voor de lunch of het diner. Ik nam een daadkrachtig standpunt in en pakte mijn spullen bij elkaar, dus hier [in Genève- W.S.] ben ik weer aan het werk.’

De partituur van het *Tweede Pianotrio* wijkt af van veel andere pianotrio’s door de opbouw in vijf delen. Twee langere *Allegro*’s omsluiten het *Andante*, dat het mysterieuze middengedeelte van het werk vormt, en twee vrolijkere interludes: een *Allegretto* met een verrassende vijfvoudige maatsoort, en een *Gracioso, poco allegro* in een wals ritme.

Het *Pianotrio* opent met een gepassioneerd eerste deel, door Saint-Saëns zelf omschreven als ‘zwart van de noten en zwart van stemming.’ De vrolijke spot van het *Allegretto* wordt onderbroken door twee welsprekende, virtuoze delen. In het *Andante con moto* wordt de dialoog tussen de instrumenten onderbouwd door een spookachtig motief. De componist Charles Lecocq, met wie de componist bevriend was, beschreef dit vierde deel als: ‘Het kind dat eruit springt in de familie om het roze topje van zijn stompe neus te laten zien. We willen hem graag weggagen, maar hij is zo lief dat we uiteindelijk naar hem luisteren, terwijl hij op zijn hoofd tikt.’ Lecocq bewonderde in het bijzonder de rapsodische finale, volgens hem ‘een wonder van constructie, hoewel het deel er op papier niet zo uitziet, omdat alles zich zo natuurlijk ontvouwt dat het net een improvisatie is.’ Saint-Saëns zou zijn vriend later bedanken voor zijn scherpzinnige inzichten in zijn bedoelingen.

Met dank aan Wenneke Savenije!

Voor uw agenda

14 maart: TOMOKO MUKAIYAMA speelt CANTO OSTINATO

18 april: HOORNTRIO met Rob van de Laar,
Mathieu van Bellen en Thomas Beijer

Trio Bell’Arte

14 februari 2019 | Het Oude Kerkje Kortenhoeve

Piano: Vassilis Varvaresos

Viool: Noé Inui

Cello: Benedict Kloeckner

Programma:

Germaine Tailleferre (1892-1983) *Pianotrio (bew. 1978)*
Allegro animato
Allegro vivace
Moderato
Très animé

Maurice Ravel (1875-1937) *Pianotrio in a*
Modéré,
Pantoum (assez vif),
Passacaille
Final

Camille Saint-Saëns (1835-1921) *Pianotrio nr. 2 in e, op. 92*
Allegro non troppo
Andante
Allegro
Allegretto
Gracioso

Biografie: Trio Bell’Arte

Vassilis Varvaresos - Noé Inui - Benedict Kloeckner

De drie jonge musici van dit pianotrio zijn allen meervoudig prijswinnaar van internationale concoursen. Naast hun solocarrières hebben zij ook een grote liefde voor de kamermuziek. In hun recitals kan men genieten van hun grote technische bagage en muzikaliteit, hun expressieve speelwijze en aanstekelijk enthousiasme. Het trio was te horen op diverse podia in de Benelux, waaronder Diligentia/Den Haag. Ook in Duitsland zijn zij regelmatig te gast, onder waren zij te beluisteren in München/Gasteig in de serie ‘*Winners and Masters*’, en traden zij op in Korea en Japan. Het duo van Noé Inui en Vassilis Varvaresos stond in vele kleinere en grote zalen in de Benelux, waaronder het Amsterdamse Concertgebouw en Bozar/Brussel.

Achtergrond musici:

De Griekse meesterpianist **Vassilis Varvaresos** (1983) was in 1998 de jongste winnaar ooit van Young Concert Artists/New York. Ook bij het *Enescu Concours* (Boekarest) en de *Monte Carlo Piano Masters* viel hij in de prijzen. Vassilis was en is te horen in vele belangrijke concertlocaties zowel in de VS als in Europa. In Nederland was hij samen met Noé Inui o.m. te horen in Den Haag (Nieuwe Kerk en in het Amsterdamse Concertgebouw. In 2012 gaf hij een solorecital voor toenmalig President Obama in het Witte Huis. Vassilis wordt, behalve voor solo-recitals ook regelmatig geëngageerd als solist met orkesten uit diverse Europese landen. Hij maakte 3 cd’s: een soloalbum, één met violist Noé Inui en één met bariton Dimitris Tiliakos (*Winterreise*). Mei 2018 was de release van zijn nieuwste album, met daarop diverse ‘*Valses*’.

MUZIEK
LITERATUUR
TONEEL
BEELDENDE KUNST

KUNST AAN DE DIJK KORTENHOEF

De Grieks/Japanse violist **Noé Inui** (1985) won eerste prijzen bij o.m. Young Concert Artists/New York, Sibelius Concours/Helsinki (Young Talents' Prize) en de topprijs Prix Julius Baer van de Verbier Festival Academy in Zwitserland. Noé speelt regelmatig als solist bij diverse orkesten in Europa en Japan. In het Amsterdamse Muziektheater was Noé in 2014 te horen in Beethovens Vioolconcert, bij het ballet 'Shape' van Het Nationale Ballet, door The New York Times beoordeeld als 'brilliantly performed by Noé Inui'. Najaar 2018 trad hij op in het Muziektheater en bij het Nationale Ballet, ditmaal in Bernstein's vioolconcert 'Serenade after Plato's Symposium'. Als kamermusicus deelde Noé het podium met coryfeeën als Leonidas Kavakos en Martha Argerich.

De Duitse cellist **Benedict Kloeckner** (1989) won diverse prijzen bij internationale concoursen en speelt regelmatig als solist bij de grote Duitse orkesten, in vele belangrijke Europese zalen, en ook in de VS. In 2015 maakte hij zijn solodebuut met orkest in het Concertgebouw. Twee van zijn vaste muzikale partners zijn pianist José Gallardo en pianiste Anna Fedórova, met wie hij meerdere, zeer goed ontvangen cd's opnam. Hij deelde het podium met musici als Emanuel Ax, Christoph Eschenbach, Gidon Kremer, Anne-Sophie Mutter en Sir Andras Schiff.

Programma Toelichting:

Germaine Tailleferre (1892-1983)

Pianotrio

In Nederland werd het algemeen kiesrecht voor vrouwen pas in 1919 ingevoerd. Honderd jaar later zijn vrouwen in de wereld van de klassieke muziek duidelijk in opkomst. Denk maar aan de toenemende belangstelling voor vrouwelijke componistes als Fanny Mendelssohn, Clara Schumann, Lili Boulanger, Henriëtte Bosmans, Calliope Tsoupaki en Mayke Nas. Of aan de recente benoeming van Karina Canellakis tot chefdirigent van het Radio Filharmonisch Orkest. Hoewel er onder uitvoerende musici altijd al relatief veel vrouwen triomfen vieren, zijn de succesvolle vrouwen onder de componisten en dirigenten nog altijd dun gezaaid.

Alleen al daarom is de muziek van de Franse componiste Germaine Tailleferre, de enige vrouw die in de jaren twintig van de vorige eeuw deel uitmaakte van de bekende Franse componistengroep *Groupe des Six*, de moeite van het beluisteren waard. Tailleferre stond haar mannetje te midden van componisten als Milhaud, Poulenc en Honneger, en ze wilde net als haar mannelijke collega's vooral nieuwe Franse muziek componeren, waarin moest worden afgerekend met het 'impressionisme' van Debussy en het romanticisme van Wagner en Richard Strauss. Er moest meer ruimte komen voor de speelse invloed van jazz, variété en Zuid-Amerikaanse dansen als de samba onder het motto *L'art pour l'art*, wat ondermeer tot absurdistische balletten leidde.

Ravel deed ook wel eens mee aan de projecten van de *Groupe des Six*, en dat is in zoverre te horen aan het *Pianotrio* van Tailleferre, dat haar muzikale taal in dit werk een zekere verwantschap lijkt te vertonen met het idioom van Ravel. Met name de kleuren en harmonieën van het openingsdeel wekken onmiddellijk associaties met Ravel en in mindere mate ook met de muziek van Chausson. Het tweede deel speelt zich af in een neo-klassieke wereld die lijkt aan te sluiten bij Ravels *Tombeaux de Couperin*, waarna het derde deel weer meer doet denken aan de harmonische taal van Fauré, die behalve de leraar van Ravel ook directeur van het *Conservatoire national supérieur de musique de Paris* was, toen Tailleferre daar studeerde.

Ze schreef het *Pianotrio* al in de jaren 1916-1917, maar maakte er een revisie van in 1978, waarbij ze twee compleet nieuwe delen aan het stuk toevoegde. Het *Adagio*, een van de favoriete stukken van de legendarische pianist Alfred Cortot, is een eigen transcriptie van haar *Pianoconcerto*.

Hoewel Tailleferre een uitstekende componiste was, zat het haar privé niet heel erg mee. Ze doorstond

twee ongelukkige huwelijken, worstelde met uit deze scheidingen voortvloeiende financiële problematiek en raakte als componiste tijdens de Tweede Wereldoorlog helemaal uit beeld. In latere jaren kreeg ze last van ernstige reuma, maar desondanks bleef ze tot aan het einde van haar leven lesgeven en componeren. Volgens Milhaud bleef Tailleferre haar hele leven 'twintig jaar oud'. Ze liet een gevarieerd oeuvre na met zo'n 65 stukken in alle genres, waarover ze zelf opmerkte: 'Ik schrijf muziek omdat ik 't leuk vind. Ik weet dat mijn muziek niet groots is, maar wel vrolijk en luchthartig.'

Maurice Ravel (1875-1937)

Pianotrio in a

Onder de pianotrio's die in de 20e eeuw werden geschreven, fonkelt het *Pianotrio* van Ravel als een geslepen diamant. In een brief uit 1908 geeft Ravel aan dat hij van plan is een pianotrio te gaan componeren, maar hij krijgt er pas inspiratie voor als hij in de zomer van 1913, vlak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, in de badplaats St. Jean-de-Luz in het zuiden van Baskenland verblijft. Door het plaatsje stroomt een rivier die ook door Ciboure, zijn geboorteplaats, stroomde. Mogelijk bracht het vertrouwde gekabbel van water Ravel op ideeën. Toch zou hij pas in april 1914 daadwerkelijk aan het *Pianotrio* beginnen, waarbij hij het componeren afwisselde met lange wandelingen door het omringende platteland, waar de bewoners hem gastvrij onthaalden.

Deze gemoedelijke atmosfeer werd in augustus echter wreed verstoord door het angstaanjagende gebrul van geweren en kanonnen. Over het hele continent was de Eerste Wereldoorlog uitgebroken. Ravel nam zich voor aan de Franse zijde te gaan meevechten, maar besloot toch eerst zijn *Pianotrio* af te maken. De hele maand augustus werkte hij geconcentreerd aan het stuk en pas toen het *Pianotrio* af was, meldde Ravel zich in Bayonne om in militaire dienst te gaan. Maar door zijn broze gestalte, korte lengte en geringe gewicht werd hem de toegang tot het leger ontzegd. Ravel ging werken in een militair hospitaal en schopte het later in de oorlog nog tot vrachtwagenchauffeur in het leger.

Het nog net voor de oorlog voltooid *Pianotrio in a*, is een 'sonate' voor drie spelers, rijk aan harmonische en texturele innovaties, maar formeel opgebouwd in uitgebalanceerde klassieke patronen. Het *Pianotrio* kent vier delen: *Modéré*, *Pantoum (assez vif)*, *Passacaille* en *Final (animé)*. Het eerste thema van het openingsdeel, dat *pianissimo* wordt ingezet door de piano in parallelle akkoorden, waarna beide strijkers het thema overnemen, is als een schimmige herinnering aan de Baskische volksmuziek. Ongebruikelijke ostinato-ritmes geven een bijzondere expressie aan dit in sonatevorm opgezette deel. Het tweede deel, waarvan de titel *Pantoum* verwijst naar een poëtische vorm uit Maleisië, is een speels scherzo dat de luisteraar waarschijnlijk nog het meest als 'typisch Frans' in de oren zal klinken.

De *Passacaille* is vanzelfsprekend een passacaglia, een oude barokvorm waarin een melodie steeds wordt herhaald. In dit deel herhaalt een langzaam, kronkelend patroon van acht maten zich steeds op andere manieren. Ravels liefde voor de afwisseling van ritmes blijkt uit de koortsachtige finale, met contrasten tussen 5/4 en 7/4 maat. Weer bepaalt de sonate-allegro-vorm de loop van de muziek, de traditie sijpelt door de kieren van wat in eerste instantie een vrijer gecomponeerde expositie van instrumentale passie lijkt te zijn.

De afsluitende maten zijn gevuld met glinsterende, 'oneindige' trillingen van de strijkers en een paar wilde erupties van de piano, wat het *Pianotrio* zijn gepassioneerde allure verleent. De première van het *Pianotrio* werd op 28 januari 1915 gespeeld op een concert van de *Société Indépendente* in de Salle Gaveau in Parijs door pianist Alfredo Casella (de Italiaanse componist die sinds 1890 in Parijs woonde, en die een van de beste vrienden van Ravel werd), violist Gabriele Willaume en cellist Louis Teillard. Maar in een door oorlog verwoest land trok de muzikale gebeurtenis maar weinig aandacht. Pas toen de vrede weer helemaal was teruggekeerd, werd de schoonheid van het werk alsnog opgemerkt. Het *Pianotrio* geldt nu als een hoogtepunt in Ravels originele oeuvre.